

технологій дистанційного навчання в освітній процес допоможе згодом досягти позитивних результатів.

Перспективою подальших наукових пошуків ми вбачаємо у розкритті особливостей дистанційного навчання в початковій школі в сучасних умовах нової української школи.

Список використаних джерел

1. Закону України «Про освіту»: редакція від 6.04.2022 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
2. Положення про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти: затверджено наказом МОН від 8 вересня 2020 року №1115. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#Text>

БАТЬКІВСЬКІ УЯВЛЕННЯ ПРО БЛАГОПОЛУЧЧЯ ДИТИНИ ЯК ПРЕДМЕТ ПСИХОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

*Гриценюк Л. І., науковий співробітник лабораторії психології спілкування Інституту соціальної та політичної психології НАПН України
(ORCID ID: 0000-0002-0055-2185)*

Актуальність. Потреба дослідження батьківських уявлень про благополуччя дитини в контексті запровадження реформи НУШ видається актуальною з ряду причин. По-перше, попередні дослідження ставлення учасників освітнього процесу до реформування загальної середньої освіти та спілкування з учасниками дослідження вказували на те, що недостатня обізнаність, невизначеність та негативні очікування, пов'язані з уявленнями про реформу, провокували ознаки соціальної напруженості у дорослих учасників освітнього процесу, зокрема батьків і вчителів. В той же час для учнів, у досвіді яких просто не було інших зразків для порівняння, запровадження інновацій саме по собі не викликало тривожних очікувань і спротиву. Негативні очікування у дітей виникали під впливом циркуляції

здебільшого оціночних думок в ЗМІ та найближчому оточенні: серед батьків та вчителів. Аналогічну картину показав «природний експеримент» під час пандемії ковід-19, зокрема обумовлені нею інфодемія, локдаун з вимушеним тривалим перебуванням в замкнутому просторі в колі сім'ї, незвичний освітній формат «дистанційки» тощо. Порухивши звичний перебіг речей, пандемія, з одного боку, сама стала причиною зростання соціальної тривоги, агресії, невротизації, проте з іншої, очевидно, створила ту саму точку біфуркації вивиденої з рівноважності освітньої системи, яка полегшувала будь-які трансформації (Фуллан, М, 2021). Початок гарячої фази російської агресії в Україні різко підірвав і цю більш-менш усталену соціально-психологічну реальність, спричиняючи, залежно від конкретних обставин, більш чи менш виражену травматизацію дорослих і дітей.

Мета статті полягає у розгляді питання уявлення родини про благополуччя і на образ «благополуччя дитини» зокрема. Уявлення дорослих про благополуччя/неблагополуччя напряму впливають на хід переживань самих дорослих, на ресурс батьків у подоланні впливу умов воєнного часу, на те, які наративи вони транслиують дітям, мають ці наративи саногенний чи патогенний потенціал, прямо впливаючи на безпеку, психічне, фізичне, соціальне здоров'я, продуктивність і можливість отримати позитивний досвід подолання травмівних впливів, на рівень нинішнього та майбутнього благополуччя дитини в школі та після її завершення. В руслі ж реформування освіти, яке триває навіть в цих складних умовах, уявлення батьків про дитяче благополуччя так чи інакше лягають в основу поки що здебільшого віртуального психологічного «контракту» між сім'єю та школою, оскільки саме від цього «образу блага» для власної дитини залежать очікування і вимоги батьків, які є її законними представниками в освітньому процесі.

Аби це представництво мало конструктивний, усвідомлений характер і спиралося на дійсні потреби дитини та здійснювалося в її інтересах, науковцям важливо осмислити структуру і функції батьківських уявлень про благополуччя дитини та вибудувати інструменти їхнього дослідження,

механізм формування цих уявлень. Цим обумовлена надзвичайна актуальність запропонованого дослідження, яке варто почати із теоретичного огляду понять «уявлення» та «благополуччя», постановки проблеми дослідження батьківських уявлень щодо благополуччя дитини (як іншого)» що, частково, і є метою даної публікації.

Виклад основного матеріалу. Огляд численних теоретичних підходів дослідження феномену «благополуччя» та спроб концептуалізації поняття та показали, що «благополуччя» є полідисциплінарним терміном. Наразі це також напряму впливає із сфери застосування поняття: економіка і політика, соціальні науки, філософія, медицина, психологія. Спільним для всіх цих сфер є те, що благополуччя більшою чи меншою мірою виступає як оцінна категорія, відстеження якої важливо навіть для державної політики. (Ben-Arieh, A., & Frønes, I., 2011), (Gasper, D., 2007).

Термін має цілий ряд синонімів, які розкривають його зміст, але в науковому плані не завжди є взаємозаміними. (Thomas, N., Graham, A., Powell, M. A., & Fitzgerald, R., 2016).

Найчастіше благополуччя описують через поняття добробуту, щастя, задоволення, успішності. Термін благополуччя покладено в основу визначення ВООЗ поняття здоров'я, воно невідривне від так званого «індексу щастя», критерії якого включають відповідний рівень функціонування особистості (іноді іншого суб'єкта) на матеріальних, соціальних, фізичних, фізіологічних, психічних, психологічних рівнях. «Щастя, здоров'я, благополуччя як особистісні реалії, що у масовій свідомості фактично ототожнюються, завжди фігурують серед найважливіших, вимірних і водночас майже недосяжних... ці жадані феномени сприймаються майже синонімічно не лише у побуті» (Титаренко, Т., 2017). «Словник української мови» (1970, с.193) тлумачить «благополуччя» як «життя в достатку й спокої; добробут, щастя». «Благополучний - котрий перебуває в доброму стані; який щасливо, успішно відбувається чи закінчується; щасливий, успішний, добрий». Благополуччя – це «інтегральний феномен, цілісне переживання, що

відображає успішність функціонування особистості, стійке емоційно-позитивне самопочуття дитини, основою якого є задоволення основних вікових потреб – як біологічних, так і соціальних» (Словник спеціальних термінів, 2020). У сучасних наробках науковців описується психологічне, суб'єктивне, особистісне благополуччя, яке часто асоціюється (і визначається як синонім) з щастям, здоров'ям, задоволенням, наявністю матеріальних та нематеріальних благ. Емпіричним шляхом виявлено величезну кількість індикаторів, предикторів, критеріїв та показників психологічного благополуччя особистості та розроблено структурні, рівневі, типологічні та комбіновані моделі благополуччя

Специфіка дослідження батьківських уявлень полягає в тому, що вивчати потрібно не теоретичне «благополуччя» чи навіть «благополуччя дитини» (Ben-Arieh, A., & Frønes, I., 2011), яке ми не можемо випустити із поля зору, оскільки представляє інтерес відповідність уявлень дітей та батьків про те, чим воно є, а саме характеристики конструкту «благополуччя дитини» в системі батьківських уявлень, які впливають і на очікування та уявлення про майбутнє самої дитини та на її адаптацію до реального майбутнього, його залежність від об'єктивних та суб'єктивних особливостей сім'ї та характеру взаємодії зі школою.

Плануючи вичення своєї «картини світу» батьків щодо дітей, необхідно враховувати, що не всі показники життя та розвитку дітей стосуються благополуччя. Чи включати в показники благополуччя оцінки в початковій школі, характеристики когнітивного розвитку, квадратні метри на дитину в домогосподарстві чи кількість матеріальних цінностей, визначається цілями, перспективою дослідження та рамками розуміння. (McAuley, Colette; Rose, Wendy & Pugh, Gillian eds., 2010). Окрім того, когнітивний і соціальний вимір розвитку дітей, зв'язок між нинішнім і майбутнім становлять одну вісь у нашому розумінні, тоді як досвід і права дітей як дітей сьогодні представляють іншу. З точки зору сьогодення, благополуччя дітей можна визначити комплексом описових характеристик. З точки зору розвитку рівень

благополуччя дитини слід розглядати не як стан речей, а як процес, де основними є механізми і тенденції, а не позиції і стани. (Ben-Arieh, A., & Frønes, I., 2011, 466). Індикатори є ознаками благополуччя-процесу та благополуччя-статусу; ознаками сьогодення і майбутнього; ознаками спроможностей і можливостей; і ознаками вкладень та результатів. (Ben-Arieh, A., & Frønes, I., 2011, с.474) та зв'язаність з характеристиками оточення і віковими особливостями. Наприклад, теорія здібностей концептуалізує благополуччя як свободу вибору жити таким життям, яке має підстави цінувати. Такий вибір, заснований на свободі, вимагає відповідних можливостей вибору і вимагає здібностей, щоб скористатися такими можливостями. (Nussbaum, 2011, р. 19). Тобто подібний підхід до визначення благополуччя дитини ми можемо застосувати за умови наявності чи знаходження в зоні розвитку відповідних можливостей.

Центральним у підході здібностей до благополуччя та добробуту Veenvhoven (2000) вважає «життєві шанси», які надаються людині через надання свободи вибору та розвиток здібностей. Підхід до можливостей ґрунтується на «перспективності» людського життя: на потенціалі, властивому сьогоденню, для того, щоб жити одним способом, а не іншим у найближчому і далекому майбутньому. (Falkenberg, T., 2019, с. 17). Такий підхід дозволяє враховувати той факт, що благополуччя може оцінюватися і з точки зору сьогодення (як актуальний стан, досягнення, спроможність), так і з точки зору майбутнього (як незавершений динамічний процес, подія, яке триває).

Важливим є і те, що дослідники, узагальнюючи різні теорії вивчення благополуччя, вказали, що маркерами визначення благополуччя для населення мають бути речі, які логічно пов'язані із загальноприйнятими уявленнями про те, чим є благополуччя і в чому воно проявляється. Коли ми говоримо про пошук підходів для вивчення батьківських уявлень щодо благополуччя дітей, ми не можемо не спиратися на той факт, що категорія соціального уявлення ізначає специфічну форму пізнання, а саме «знання здорового глузду», зміст,

функції і відтворення яких є соціально обумовленим. В основу дизайну дослідження передбачається покласти робочу модель соціального уявлення (Романенко, О., 2005), яка включає три найважливіші структурні виміри: інформація (певний рівень поінформованості дозволяє сформулювати уявлення), характерне для певних соціальних груп поле уявлення та настанова (позитивне чи негативне ставлення до предмета уявлення).

Висновки. Поняття благополуччя в сучасних психологічних дослідженнях досі не є однозначним. Для визначення особливостей образу благополуччя дітей, треба враховувати його комплексний характер. Дослідження батьківських уявлень про благополуччя дітей та його специфіки залежно від об'єктивних та суб'єктивних соціально-психологічних умов потребує передумів доопрацювання поняття «благополуччя дітей», орієнтованого на потребу та можливості вивчення «батьківських уявлень» та напрацювання діагностичного інструментарію із врахуванням комплексного характеру конструкту «благополуччя» та рівневої структури соціальних уявлень. Розуміння специфіки батьківських уявлень про «образ блага» для їхньої дитини, дозволить розробити технології для надання підтримки чи організації взаємопідтримки батькам в актуальних умовах військових дій, забезпечити свідоме відповідальне ставлення до забезпечення потреб розвитку своєї дитини в умовах реформованої школи, зокрема і через укладання «психологічного контракту».

Перспективи подальших наукових пошуків вбачаються у напрацюванні на основі аналізу психологічної літератури та пілотних розвідок маркерів і індикаторів дитячого благополуччя.

Список використаних джерел

1. Дзюбко Л. В. *Особливості уявлення підлітків про благополуччя. Сучасна психологія: проблеми та перспективи*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (6 квітня 2021 р., Ташкент), С. 255-259.
2. Словник спеціальних термінів. *Психологічні технології взаємодії суб'єктів освітнього простору*: методичні рекомендації, С.Д. Максименко 2020, Київ: Видавничий Дім «Слово», С. 43-44.

3. Словник української мови: в 11 томах. 1970 Т. 1. <https://slovnyk.ua>
4. Титаренко Т.М. Щастя, здоров'я, благополуччя: досягнення недосяжного. *Ракурси психологічного благополуччя особистості: збірник тез доповідей всеукраїнського науково-практичного семінару 9 червня 2017 р., Ніжин : НДУ ім. М.Гоголя, С. 7-11.*
5. Ben-Arieh, A., & Frønes, I. Taxonomy for child well-being indicators: A framework for the analysis of the well-being of children. *Childhood*, 2011, 18(4), P. 460–476
6. Gasper, D. Human Well-being: Concepts and Conceptualizations. *Human Well-Being*, 2007. P. 23–64.
7. Falkenberg, T. Framing human well-being and well-becoming: An integrated systems approach. 2019
8. McAuley, Colette; Rose, Wendy & Pugh, Gillian eds. *Child Well-Being: Understanding Children's Lives*. London: Jessica Kingsley. 2010
9. Nussbaum, M. C. *Creating capabilities: The human development approach*. Cambridge, MA: The Belknap Press of Harvard University Press. 2011
10. Seel, M. Well-Being: On a Fundamental Concept of Practical Philosophy. *European Journal of Philosophy*, 1997. 5(1).
11. Taylor, T. The markers of wellbeing: A basis for a theory-neutral approach. *International Journal of Wellbeing*, 2015, 5(2), P. 75–90.
12. Thomas, N., Graham, A., Powell, M. A., & Fitzgerald, R. Conceptualisations of children's wellbeing at school: The contribution of recognition theory. *Childhood*, 2016. 23(4), P. 506-520.